

Araştırma / Original article

Hükümlü çocukların benlik ve ideal benlik algı düzeylerinin sosyodemografik ve ekonomik değişkenler açısından incelenmesi

Sezer AYAN¹

ÖZET

Amaç: Türkiye’de çocuk eğitim evlerinde hükümlü çocukların benlik ve ideal benlik algılarını ölçmek, benlik ve ideal benlik puanları ile sahip oldukları sosyodemografik ve ekonomik özelliklerin niteliği arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemektir. **Yöntem:** Çocuk eğitim evlerinde bulunan toplam 132 hükümlü çocuk örneklemimizi oluşturmaktadır. Veriler hükümlü çocukların sosyodemografik ve ekonomik özelliklerini belirlemeye yönelik bir anket formu ve Lipsett Çocuklar için Benlik Kavramı Ölçeği ile toplanmıştır. **Bulgular:** Hükümlü çocukların ölçeğin birinci bölümünden aldıkları puanların genel ortalaması (benlik) 3.61, ölçeğin ikinci bölümünden aldıkları puanların genel ortalaması (ideal benlik) 4.15’tir. Bu da hükümlü çocukların benlik algı düzeylerinin ideal benlik algı düzeylerinden daha düşük olduğunu göstermektedir. Varyans analizi sonuçları hükümlü çocukların sosyodemografik ve ekonomik özelliklerinin niteliği ile benlik ve ideal benlik algı düzeyleri arasında birçok değişken açısından anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. (Anadolu Psikiyatri Derg 2012; 13:59-66)

Anahtar sözcükler: Çocuk, çocuk suçlu, benlik, ideal benlik, sosyoekonomik düzey

Examining the levels of self and ideal self perception of juvenile in terms of demographic and socioeconomic characteristics

ABSTRACT

Objective: This study searches the levels of self and ideal self perception and the socio-economic levels of the children found guilty of a crime in houses for child care in Turkey. **Methods:** This study totally consists of 132 convicted child samples living in the houses for child care in Ankara, İzmir and Elazığ in Turkey. The research data were gathered with a survey to determine the socioeconomic characteristics of the convicted children and Self-concept Scale for Lipsett Children. **Findings:** The general average of the scores the children got from the first part of the scale (self) is 3.61 and the general average they also got from the second part of the scale (ideal self) is 4.15. This shows that the levels of self perception of the children are lower than the levels of ideal self perception. Results of the analysis of variance indicate that there are meaningful differences in terms of many variables between the socioeconomic levels and self and ideal self perception levels of the children. (Anatolian Journal of Psychiatry 2012; 13:59-66)

Key words: child, convicted child, self, ideal self, socioeconomic level

GİRİŞ

‘Ulusal yasalarca daha genç bir yaşta reşit sayılma hariç, 18 yaşın altındaki her insan çocuktur.’¹ Türk Ceza Kanunu’na göre ceza ehliyet yaş

sınırı, kusur yeteneğinin varlığı da kabul edilerek, olağanüstü haller dışında 12 yaş olarak belirlenmiştir. Ülkemizde kanunları ihlal eden 12-18 yaş aralığındaki herkes suçlu sayılır.

¹ Yrd.Doç.Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Sivas

Yazışma adresi / Address for correspondence:

Yrd.Doç.Dr. Sezer AYAN, Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, 58140 Sivas

E-mail: sezerayan@cumhuriyet.edu.tr

Geliş tarihi: 02.07.2011, **Kabul tarihi:** 18.11.2011

Gelişim aşamaları içinde 12-18 yaş aralığı adolesanlığa denk gelir. Adolesan dönem, çocukların kendi kimlikleri hakkında belirgin olmayan bazı imgelere sahip olmaları gibi nedenlerden dolayı suç işleme oranının en yüksek olduğu dönem olarak kabul edilir.^{2,3} 'Bunun temel nedenleri, bir yandan adolesanlık sürecinin başlaması ile çocukta gözlemlenen hızlı fiziksel ve cinsel gelişimler, diğer yandan, kişiliğin gelişiminde rol oynayan çocukluk dönemi yaşantı-larıdır.'⁴

Benlik, bireyin kendisi ile ilgili düşünceleri, kendi kendisini algılayış ve kavrayış biçimidir. İdeal benlik ise, bireyin olmak veya ulaşmak istediği benliktir. Benlik, kişiliğin bilişsel boyutuyla, ideal benlik ise kişiliğin duygusal boyutuyla ilgilidir.⁵⁻⁷ Bireyin kendini algılama biçimi bazan gerçeğe uygun, bazan değildir. Kişinin olduğu ile olmak istediği benlik alt yapıları arasındaki farklılık arttıkça, bireyde uyumsuzluğun da o derece artacağı kabul edilir. Bu uyumsuzluğun bireyde yol açtığı olumsuz davranış biçimlerinden biri de suçtur.

Literatürde benlik algısı ile suçlu adolesan davranışı arasındaki ilişkinin araştırıldığı birçok çalışmaya rastlanır.^{5,8-18} Yapılan ilk çalışmalarda suçlu veya antisosyal adolesanların sıklıkla düşük benlik algısına sahip oldukları belirtilirken, daha yakın zamanlarda yapılan çalışmalarda¹⁹ benliğin heterojen bir yapıya sahip olduğu ve yapının şekillenmesinde aile, okul ve akranla ilişkilerin bireyin sosyal algılama, fiziksel ve ruhsal sağlığı üzerinde etkili olduğu, ancak bireyin, bu açılardan her biri ile ilgili olarak farklı bir biçimde kendisini algılayabileceği ve değerlendirilebileceği, bu değerlendirmenin sosyal işleyişe bağlı olduğudur.^{7,20-23} Bu yüzden, suçlu veya antisosyal bireylerin, suçsuz, sosyal bireyler gibi kendilerini değerlendirmeleri ve algılamaları da olasıdır. Diğer yandan, kriminolojide en tartışmalı konulardan biri, özellikle suç işlemede sosyal sınıf farklılıklarının hangi düzeyde olduğu noktasında, sosyoekonomik düzey-suç ilişkisi-dir.²⁴⁻²⁹ Suç-sosyoekonomik düzey arasında çok zayıf veya hiçbir ilişkiye rastlanmayan çalışmalar³⁰ olduğu gibi, özellikle daha ciddi şiddet suçlarına odaklanıldığında, bunlar arasında tutarlı ilişkilerin saptandığı çalışmalar da vardır.³¹⁻³⁴ Sonuçlar arasındaki farklılıklar, sosyo-ekonomik düzeye göre suç davranışlarında gözlenen değişkenliğin, suçun tipi ve şiddeti yanında, farklı sosyoekonomik düzeylerde farklı nedensel düzeneklerin etkili olması ve farklı biçimlerde işlemesi ile açıklanmaktadır.^{8,12}

Bu çalışma, Türkiye'de çocuk eğitim evlerinde

hükümlü çocukların benlik ve ideal benlik algılarını ölçmek ve karşılaştırmak, ayrıca benlik ve ideal benlik algıları ile sosyodemografik ve ekonomik özellikleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını saptamak etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

YÖNTEM

Örneklemin 48'ini Elazığ, 38'ini Ankara ve 46'sını da İzmir Eğitim Evi'nde bulunanlar oluşturmaktadır. Çocukların tamamı görüşmelere kendi istekleri ile katılmıştır. Katılmak istemeyen (İzmir Eğitim Evi'nden) 10 hükümlü çocuk örneklem dışı bırakılmıştır.

Veri toplama aracı olarak kullanılan soru formu çocuğun demografik özellikleri, aile yapısı, aile içi ilişkilerinin niteliği, ailesinde ve çevresinde uyuşturucu madde, alkol kullanımı ve suçlu modellerin bulunması, akranlarıyla ilişkileri, aile suç ve çevre suç ilişkisi, suç işleme sıklığı ve nedenlerine ilişkin 121 sorudan oluşmaktadır.

Çocuklarda benlik kavramlarını değerlendirmek amacıyla Lipsett Çocuklar için Benlik Kavramı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde 22, ikinci bölümde 22 madde olmak üzere toplam 44 madde bulunmaktadır. Ölçeğin birinci bölümü çocukların kendi kişilik özelliklerini içeren (arkadaş canlısıyım, dürüstüm, cesurum, güvenilirim gibi) ifadelerden oluşmaktadır. Bu ifadelerden 19'u pozitif, üçü (tembelim, kıskancım, çekingenim) negatif ifadeleri içermektedir. İkinci bölüm ise çocukların kendilerinde bulunmasını istedikleri (arkadaş canlısı olmak isterim, dürüst olmak isterim, güvenilir olmak isterim gibi) kişilik özelliklerini içermektedir. Bu bölümde de 19'u pozitif, üçü negatif özellik bildiren ifadeler yer almaktadır. Ölçek 1-5 arasında puanlanan Likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0.88'dir.^{5,36}

Uygulama 07.07.2010-30.09.2010 tarihleri arasında İzmir, Ankara ve Elazığ Çocuk Eğitim Evlerinde hükümlü çocuklarla bire bir yüz yüze görüşülerek yapılmıştır.

Analizler iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm araştırmaya katılan çocukların benlik ve ideal benlik düzeylerinin ölçülmesi ve bu ölçümlerin karşılaştırılmasından; ikinci bölüm, benlik ve ideal benlik puanlarının çocukların sosyodemografik ve ekonomik çeşitli özelliklerinin niteliğine göre farklılıklarının incelenmesinden oluşmaktadır. Bu bölümde, iki kategorili değişkenler için t testi, ikiden fazla kategoriye sahip

değişkenler için de tek yönlü ANOVA analizi kullanılmıştır. Analizler %95 güvenilirlik düzeyinde gerçekleştirilmiş olup, analizler için SPSS 15.0 paket programı kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan çocukların sosyodemografik ve ekonomik özelliklerine ilişkin veriler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Hükümlü çocuklara ilişkin genel bilgiler

Özellikler		Sayı	%
Yaş	16-18	115	87.1
Cinsiyet	Erkek	129	97.7
Başka bir yerde büyüme nedeni	Göç	33	25.0
Okul durumu	İlköğretim mezunu	7	5.3
Anne öz	Evet	126	95.5
Baba öz	Evet	117	88.6
Annenin eğitim durumu	Okuryazar değil	71	53.8
Annenin mesleği	Ev kadını	103	78.0
Babanın eğitim durumu	Sadece okuryazar	36	27.3
Baba mesleği	Geçici işler	59	44.7
Anne baba birlikte olma durumu	Evet	86	65.2
Kardeş sayısı	Yedi ve daha fazla	48	36.4
Üvey kardeşe sahip olma	Evet	28	21.2
Oturulan semt veya mahallenin niteliği	Gecekondu	78	59.1
Aileyi kimin geçindirdiği	Baba, kardeş, kendi	24	60.6
Ailenin yaklaşık aylık geliri	300-500 TL	38	28.8
Çocuğun eğitim evine gelmeden önce çalışıp çalışmadığı	Evet	102	77.3
Çocuğun sürekli alkol alma durumu	Evet	65	49.2
Çocuğun uyuşturucu kullanma durumu	Evet	92	69.7
Anne babanın kavga etme durumu	Evet	79	59.8
Annenin çocuğu cezalandırma biçimi	Fiziksel olarak	62	47.0
Babanın çocuğu cezalandırma durumu	Fiziksel olarak	85	64.4
Suç işlemeyen önce hep birlikte olduğu bir arkadaş grubunun olup olmadığı	Evet	122	92.4
Evden/yurttan kaçıp kaçmadığı	Evet	96	72.7
Ailede başka suç isleyen olup olmadığı	Evet	84	63.6
Aile dışında çevrede suç isleyenlerin olup olmadığı	Evet	119	90.2
Çocuğun işlediği başka suçların olup olmadığı	Evet	77	58.3
Kaç defa hüküm giydiği	Bir	82	62.1

Araştırmaya katılan çocukların benlik kavramı ölçeğinde yer alan ifadelerle verdikleri yanıtlar incelendiğinde (Tablo 2) ölçeğin birinci bölümünden aldıkları puanların genel ortalamasının 3.61, ölçeğin ikinci bölümünden aldıkları puanların genel ortalamasının ise, 4.15 olduğu görülmektedir. Bu da çocukların benlik algı düzeylerinin ideal benlik algı düzeylerinden daha düşük olduğunu göstermektedir.

Varyans analizi

Analiz sonuçlarına göre, hükümlü çocuklardan ilköğretim mezunu olanların okulu terk eden, hiç okula gitmeyen veya sadece okuryazar olanlara göre, üvey kardeşi olmayanların olanlara göre, babası çok sert davranmayanların babası çok

sert davrananlara göre, sorunlarını arkadaşlarıyla konuşabilenlerin hiç kimseyle konuşamayanlara göre, anne babası arkadaşlarını tanıyanların tanımayanlara göre, çevresinde suçlu bireyler bulunmayanların bulunanlara göre ve ailesinde uyuşturucu kullanımı olmayanların olanlara göre benlik ve ideal benlik puanlarının (algılarının) ($p<0.05$) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 3).

Hükümlü çocukların benlik algılarının (puanlarının); annesi öz olanların olmayanlara, babası işçi olanların babasının işi olmayan ya da geçici bir işi olanlara göre, ailesini abisi geçindirenlerin diğerlerine göre, ailesinde uyuşturucu kullanımı olmayanların olanlara göre, annesi sevgisiz ve

Tablo 2. Benlik ve ideal benlik ölçeğindeki ifadelerle verilen yanıtlar

Benlik (maddeler)	Ort. ± SS	İdeal benlik (maddeler)	Ort. ± SS
Arkadaş canlısıyım	3.46 ± 1.44	Arkadaş canlısı olmak isterim	3.72 ± 1.52
Mutluyum	2.95 ± 1.35	Mutlu olmak isterim	4.75 ± 0.63
İyi kalpliyim	4.05 ± 1.01	İyi kalpli olmak isterim	4.54 ± 0.78
Cesurum	4.10 ± 1.08	Cesur olmak isterim	4.58 ± 0.79
Dürüstüm	4.00 ± 1.11	Dürüst olmak isterim	4.71 ± 0.62
Sevimliyim	3.25 ± 1.36	Sevimli olmak isterim	4.25 ± 1.14
Güvenilirim	4.26 ± 1.11	Güvenilir olmak isterim	4.76 ± 0.60
İyiyim	4.11 ± 1.10	İyi olmak isterim	4.68 ± 0.65
Gururluyum	4.36 ± 1.08	Gururlu olmak isterim	4.67 ± 0.69
Tembelim	2.21 ± 1.41	Tembel olmak isterim	1.68 ± 1.33
Sadık bir insanım	4.13 ± 1.11	Sadık olmak isterim	4.43 ± 1.01
Çalışkanım	4.08 ± 1.09	Çalışkan olmak isterim	4.80 ± 0.58
Neşeliyim	3.30 ± 1.23	Neşeli olmak isterim	4.65 ± 0.83
Düşünceli ve nazik bir insanım	3.38 ± 1.30	Düşünceli ve nazik olmak isterim	4.26 ± 1.05
Herkes tarafından sevilirim	3.78 ± 1.01	Herkes tarafından sevilme isterim	4.38 ± 1.01
Saygılıyım	4.46 ± 0.85	Saygılı olmak isterim	4.70 ± 0.77
Kıskancım	3.40 ± 1.28	Kıskanç olmak isterim	2.50 ± 1.43
Yumuşak başlıyım	2.68 ± 1.24	Yumuşak başlı olmak isterim	3.55 ± 1.44
Nazik ve terbiyeliyim	3.71 ± 1.22	Nazik ve terbiyeli olmak isterim	4.37 ± 1.02
Utangacıım	3.54 ± 1.41	Utangaç olmak isterim	2.47 ± 1.51
Masum ve safım	1.96 ± 1.25	Masum ve saf olmak isterim	4.37 ± 2.70
Yardım severim	4.41 ± 0.89	Yardım sever olmak isterim	4.68 ± 0.73
Genel	3.61 ± 1.17	Genel	4.15 ± 1.03

Tablo 3. Hükümlü çocukların benlik ve ideal benlik puanlarının çeşitli özelliklerine göre farklılıkları

		I. Grup			II. Grup		
		Ort.±SS	F/T	p	Ort.±SS	F/T	p
Okul durumu	İlköğretim 1. kademe	83.06±9.36	6.61	0.00	92.86±9.23	3.25	0.00
Üvey kardeş	Var	72.64±13.82	3.69	0.00	84.14±16.46	3.78	0.00
	Yok	81.58±10.63			93.60±10.15		
Babanın çocuğa davranış tarzı çok sert							
	Evet	73.92±13.14	2.29	0.00	86.96±10.58	2.30	0.02
	Hayır	81.68±11.39			93.03±13.01		
Çocuğun sorunlarını en rahat kiminle konuşabildiği							
	Hiç kimseyle konuşamaz	75.22±13.13	2.87	0.03	87.40±14.60	2.63	0.02
	Arkadaşı ile daha rahat konuşur	84.04±9.55			96.26±8.59		
Ailenin çocuğun arkadaşlarını tanıma durumu							
	Evet	81.81±11.78	2.11	0.03	93.69±10.32	2.18	0.03
	Hayır	77.25±12.00			88.82±14.30		
Aile dışında çevrede suç işleyen							
	Var	78.77±12.12	2.43	0.01	90.96±12.83	2.86	0.00
	Yok	86.85±7.23			96.42±5.59		
Ailede uyuşturucu kullanımı							
	Evet	76.57±13.56	1.93	0.05	88.02±11.04	2.17	0.03
	Hayır	80.98±11.05			93.12±12.62		

Tablo 4. Hükümlü çocukların benlik puanlarının çeşitli özelliklerine göre farklılıkları

		I. Grup			II. Grup		
		Ort.±SS	F/T	p	Ort.±SS	F/T	p
Anne öz	Evet	80.15±11.90	1.90	0.05	92.04±12.36	1.77	0.07
	Hayır	67.00±2.00			79.33±2.08		
	Başka	80.17±13.93			93.50±8.68		
Babanın mesleği	İşsiz*	71.91±8.70	2.92	0.05	90.41±10.27	0.19	0.82
Aileyi ağabey geçindirir	Evet	86.42±10.02	2.27	0.02	97.07±11.91	1,77	0.07
	Hayır	78.88±11.89			90.94±12.26		
Annenin çocuğa davranış biçimi	Evet	61.00±2.82	2.31	0.02	91.00±18.38	0.07	0.94
	Hayır	80.12±11.65			91.66±12.52		
İlgisiz	Evet	66.60±5.77	2.61	0.01	84.00±12.14	1.39	0.16
	Hayır	80.37±11.68			91.97±12.49		
Babanın çocuğa davranış biçimi	Evet	83.52±11.11	2.71	0.00	94.18±10.64	1.82	0.07
	Hayır	77.23±12.43			89.74±13.64		
Sevgisiz	Evet	73.89±13.88	2.32	0.02	93.73±11.10	0.84	0.40
	Hayır	80.93±11.63			91.04±12.98		
İlgisiz	Evet	74.66±13.92	2.52	0.01	90.03±16.08	0.69	0.49
	Hayır	81.35±11.30			91.97±11.44		
Anne babanın kavga etme durumu	Evet	69.83±18.23	2.09	0.03	88.16±8.88	0.67	0.51
	Hayır	80.28±11.40			91.70±13.16		
Çocuğun boş zamanında babasıyla neler yaptığı	Gezmek*	89.66±9.52	3,04	0.05	102.00±5.05	2.58	0.08
Bu suçları işlediğinde ailesiyle birlikte oturma durumu	Evet	81.20±11.09	1.92	0.05	92.04±10.87	0.54	0.58
	Hayır	77.12±12.88			90.83±14.56		
Ailede başka cezaevine giren	Var	63.33±2500	2.45	0.01	88.00±7.00	5.10	0.61
	Yok	80.00±11.35			91.68±12.43		

ve ilgisiz davranmayanların annesi sevgisiz ve ilgisiz davrananlara göre, babası sevecen davrananların sevecen davranmayanlara, ayrıca babası çok sert, sevgisiz ve ilgisiz davranmayanların babası çok sert ilgisiz ve sevgisiz davrananlara göre, anne babası sıklıkla kavga etmeyenlerin edenler göre, boş zamanını babası ile gezerek geçirenlerin diğerlerine göre, ailesinde cezaevine giren başka bireyler bulunmayanların bulunanlara göre, çevresinde suç işleyen bireyler bulunmayanların bulunanlara göre ve suçu işlediğinde ailesiyle birlikte oturduğunu belirtenlerin de belirtmeyenlere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

İdeal benlik algılarının anne-baba dışında kendini büyüten tarafından dövülerek cezalandırılanların dövülmeyenlere göre, ailesinde alkol

kullanımı olmayanların olanlara göre, annesi aşırı koruyucu davranmayanların aşırı koruyucu davrananlara göre, sorunlarını arkadaşlarıyla daha rahat konuşabilenlerin diğerlerine göre, arkadaşlarıyla çok fazla zaman geçirdiği ve annesinin istemediği kişilerle arkadaşlık ettiği için annesi tarafından cezalandırılanların diğer nedenlerle anneleri tarafından cezalandırılanlara göre, arkadaşlarıyla çok fazla zaman geçirdiği için babası tarafından cezalandırılanların diğer nedenlerle babaları tarafından cezalandırılanlara göre, arkadaşlarıyla sık sık görüşenlerin diğerlerine göre, grubunda kendinden büyük arkadaşları olmayanların olanlara göre ve evden kaçanların evden kaçmayanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 5).

Tablo 5. Hükümlü çocukların ideal benlik puanlarının çeşitli özelliklerine göre farklılıkları

		I. Grup			II. Grup		
		Ort.±SS	F/T	p	Ort.±SS	F/T	p
Anne baba dışında çocuğu büyütenin döverek cezalandırması							
	Evet	68.40±17.38	0.18	0.86	89.60±2.79	4.96	0.00
	Hayır	66.00±1.41			78.50±2.12		
Annenin çocuğa davranış biçimi							
Aşırı koruyucu	Evet	75.16±11.03	1.44	0.15	82.58±12.32	2.70	0.00
	Hayır	80.31±11.82			92.63±12.20		
Annenin cezalandırma nedeni							
Arkadaşlarıyla çok fazla zaman geçirme							
	Evet	79.87±10.99	0.08	0.94	79.87±10.99	2.13	0.03
	Hayır	79.65±15.43			79.65±15.43		
İstenmeyen kişilerle arkadaşlık etme							
	Evet	80.10±10.63	0.40	0.72	93.42±11.35	2.58	0.01
	Hayır	79.09±15.03			86.84±14.78		
	Başka	81.75±25.38			86.75±36.03		
Babanın çocuğu cezalandırma nedeni							
Arkadaşlarıyla çok fazla zaman geçirme							
	Evet	80.22±11.56	1.14	0.25	92.52±11.55	2.05	0.04
	Hayır	76.76±15.38			86.19±16.49		
Arkadaşla görüşme sıklığı	Sık sık	85.10±13.28	2.54	0.06	97.90±8.71	2.75	0.04
Arkadaş grubunda kendinden büyüklerin bulunması							
	Evet	79.58±11.20	107	0.91	88.86±13.59	1.93	0.05
	Hayır	79.81±12.69			93.26±11.42		
Evden kaçma							
	Evet	77.45±10.64	0.47	0.63	95.18±6.29	1.95	0.05
	Hayır	75.59±11.33			85.18±16.40		
Ailede alkol kullanımı							
	Evet	78.31±11.83	1.06	0.28	89.01±9.88	1.96	0.05
	Hayır	80.60±12.01			93.32±13.50		

Öte yandan çocukların var olan benlik ve ideal benlik algıları ile babanın öz olması, anne-babanın eğitim düzeyi, annenin mesleği, anne-babanın birlikte yaşaması, aile biçimi, kardeş sayısı, ailenin toplam aylık geliri, boş zamanlarını annesiyle nasıl geçirdiği, anne ve babanın çocuğu cezalandırma biçimi ve hüküm giymesinde arkadaş grubunun etkisi değişkenleri arasında ise anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

TARTIŞMA

Türkiye’de çocuk eğitim evlerinde halen mahkum olan çocuklar üzerinde yapılan bu araştırmadan elde edilen veriler, çocukların benlik ve ideal benlik puanları ile birtakım sosyodemografik ve ekonomik özellikleri arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Varyans analizinden elde edilen veriler, hükümlü çocukların sosyodemografik ve ekonomik özellikleri bağlamında düşük benlik algısı üzerinde anlamlı

düzeyde farklı olduğu saptanan değişkenlerin tamamının olumsuz, buna karşılık yüksek benlik ve ideal benlik algısı üzerinde birlikte anlamlı düzeyde farklı olduğu saptanan değişkenlerin tamamına yakının da olumlu olduğunu göstermektedir. Sadece ideal benlik algısı üzerinde anlamlı düzeyde farklı olduğu saptanan değişkenlerin ise hem olumlu, hem de olumsuz nitelikte olduğu görülmektedir. Ayrıca, benlik ve ideal benlik algıları üzerinde birlikte anlamlı düzeyde farklı olduğu saptanan değişkenlerin ortalamaları karşılaştırıldığında, ideal benlik puanlarının tüm değişkenler için benlik puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bu verilere göre sırasıyla:

1. Düşük benlik puanına sahip hükümlü çocukların daha çok olumsuz sosyodemografik ve ekonomik özelliklere sahip olduğu görülmüştür.
2. Yüksek benlik puanına sahip hükümlü çocukların daha çok olumsuz sosyodemografik ve

ekonomik özelliklere sahip olduğu görülmüştür. 3. Hükümlü çocukların yüksek benlik ve ideal benlik algıları üzerinde birlikte anlamlı düzeyde farklı olduğu gözlenen değişkenlerin tamamının olumlu sosyodemografik ve ekonomik özelliklere karşılık gelmesine rağmen, beklenenin aksine hükümlü çocukların ideal benlik puanlarının benlik puanlarına göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu durum olumlu sosyodemografik ve ekonomik özelliklerin varlığının, olumlu bir benlik algısı geliştirmede yeterli olmadığını göstermektedir. Zira bu durum, olumlu nitelikteki özelliklerin hangi sosyodemografik ve ekonomik özelliklere karşılık geldiği ve çocuğun gereksinimlerini ne kadar karşıladığıyla ilgili olabilir.

Literatürde benlik-suç ilişkisinin araştırıldığı birçok çalışma vardır. Bu çalışmalarda genellikle vurgulanan, sapma-suç-benlik ilişkisinin sosyoekonomik düzeye göre değiştiği ve özellikle düşük sosyoekonomik düzeyde sapıcı davranışlar gösteren veya suç işleyen bireylerin düşük benlik algısına sahip olduklarıdır. Örneğin, İsviçre'de farklı sosyoekonomik katmanlarda ailesel süreçler, benlik kontrolü ve sapma arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmadan elde edilen veriler, düşük sosyoekonomik düzeyden gelen öğrencilerde (çıraklarda) sapma ve düşük benlik kontrolü arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir.¹² Avustralya'da farklı sosyoekonomik düzey ve farklı etnik kökenden gelen, hüküm giymiş, hüküm giymemiş ve suçsuz adolesanların benlik algılarının suçlu davranışla ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmadan elde edilen veriler, işlenen suçun şiddetine ve ciddiyetine göre adolesanların benlik algı düzeylerinin farklılaştığını, bir başka ifade ile daha ciddi suç işleyen adolesanlarda benlik algı düzeylerinin daha düşük olduğu saptanmıştır.¹⁴ Belçika'da mala yönelik ve şiddet suçu işleyen adolesanların, benlik ve benlik saygısı (akademik yeterlilik, ailesel kabul, akran popülaritesi ve kişisel güvenlik gibi) alt tipleri ile arkadaşları model alma ve sosyoekonomik düzey ilişkisinin cinsiyete göre incelendiği bir çalışmadan elde edilen veriler, her iki cinsiyette, algılanan ailesel kabul ve akademik yeterlilik ile işlenen (şiddet ve mala yönelik) suç tipleri arasında ters; mala yönelik suç işleme ile arkadaşları modelleme, akademik yeterlilik ve akran popülaritesi arasında negatif, kişisel güvenlik ile şiddet ve mala yönelik suç işleme arasında ise hiçbir ilişkiye rastlanmadığını göstermektedir.⁷

Sonuç olarak, bu araştırmadan elde edilen veriler, düşük ve yüksek benlik algısının gelişimi ve değerlendirilmesinde olumsuz sosyodemografik ve ekonomik etkenlerin anahtar kavramlar oldu-

ğunu göstermektedir. Çünkü örnekleme oluşturan çocukların tamamına yakını yoksul ve çoğu eğitimsiz ailelerden gelen, aile içinde şiddet ve baskıya maruz kalmış, suçlu potansiyeli yüksek semt ve mahallelerde yaşayan, çevrelerinde alkol ve uyuşturucu madde kullanımının yaygın olduğu çocuklardır. Diğer yandan çocukların çoğunun adolesan dönemde olması, sosyodemografik-ekonomik koşulları da dikkate alındığında, düşük benlik algısı geliştirmelerinde riski artırıcı bir etken olarak değerlendirilebilir. Adolesanlık gençlerin, anne-babadan ve çevrelerindeki diğer yetişkinlerden bağımsız olma ve belirli bir kimliğe sahip olma konusunda yeni haklar talep ettiği ve bu yüzden anne-babası ve çevrelerindeki diğer yetişkinlerle daha kolay sürtüşmelere girdiği bir dönemdir. Bu durum büyük oranda gençlerin kişilik oluşturma çabalarının ürünü olup, buna bir de aile baskısının eklenmesi ile sorun iyice büyümektedir.⁴ Öte yandan, çocuk suçluluğu açısından adolesan dönemde olmanın bir risk oluşturduğu düşüncesi dönemle ilişkilendirilen sosyal ve biyolojik baskı ve zorlamalar kadar, çocukluk dönemi tecrübeleri ile de yakından ilişkilidir. Ev ve okul çevresinde zor bir çocukluk dönemi geçirdiği saptanan çocukların adolesanlık dönemi normal bir çocukluk dönemi geçirenlerle göre dezavantajlı olarak kabul edilir. Çünkü bu çocuklar karşılaştıkları sorunlarla başa çıkmada akademik, sosyal ve duygusal olarak daha az hazırlıklıdır. Bir başka deyişle, erken çocukluk dönemine ait sorunların adolesanlıkla ilişkilendirilen sosyal, biyolojik baskı ve zorlamaları daha da kızıştırdığı iddia edilir. Yapılan çalışmalarda suç davranışı ile meşgul yetişkin ve genç insanların, gelişimlerinin erken dönemlerinde sık sık düzensiz ve kararsız aile yaşamına maruz kaldığını göstermektedir. Öte yandan çalışmamızda aile içi ilişkilerde düzensiz ve kararsız bir yapılanmaya yol açarak çocukların suç işleme olasılığını artırdığı düşünülen birçok sosyodemografik ve ekonomik risk etkenine rastlanmıştır. Ancak araştırmanın konu itibarıyla Türkiye'de çocuk eğitim evlerinde halen mahkûm bulunan çocuklar üzerinde şimdiye dek yapılmış tek araştırma olması ve benzer örneklemeler üzerinde aynı konuda yapılmış başka bir çalışmanın bulunmaması, sonuçları kıyaslama gücünün de beraberinde getirmektedir. Diğer yandan yasal izlek nedeniyle hükümlü çocuklar hüküm giydikleri suçlara göre sınıflandırılmadığından, işledikleri suçun türü ile benlik-ideal benlik algıları ve diğer değişkenler arasındaki ilişkiye de bakılamamıştır. Ayrıca, çalışma kesitsel nitelikte bir çalışma olduğundan, mevcut ilişkileri ortaya koymanın ötesinde nedensel açıklamalara olanak vermemektedir.

KAYNAKLAR

1. Akarslan M. Ana Hatlarıyla Çocuk Hakları ve Çocuk Hakları Mevzuatı. İstanbul, Alfa/Aktüel Kitabevleri, 1998.
2. Erikson EH. İnsanın Sekiz Çağı. B Üstün, V Şar (Çev.), Ankara, Birey ve Toplum Yayıncılık, 1984.
3. Yavuzer H. Çocuk ve Suç. İstanbul, Remzi Kitabevi, 2009.
4. Kulaksızoğlu A. Ergenlik Psikolojisi. İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999.
5. Üstün E, Akman B. Korunmaya muhtaç çocukların benlik algısının incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2002; 23:229-233.
6. Yörükoğlu A. Gençlik Çağı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın No. 270, 1986.
7. Vermerien R, Bogaerts J, Ruchkin V, Deboutte D, Schwab-Stone M. Subtypes of self-concept in adolescent violent and property offenders. J Child Psychol Psyc 2004; 45:405-411.
8. Wright B, Entner R, Caspi A, Moffit TE, Miech RA, Silva PA. Reconsidering the relationship between SES and delinquency: Causation but not correlation. Criminology 1999; 37:175-194.
9. Fryrear JL, Nuell LR, White P. Enhancement of male juvenile delinquents' self-concepts through photographed social interactions. J Clin Psychol 1977; 33:833-838.
10. Mullis AK, Mullis RL, Normandin D. Cross-sectional and longitudinal comparisons of adolescent self-esteem. Adolescence 1992; 27:51-60.
11. Lackovich G, Dekovich M, Opacic G. Pubertal status, interaction with significant others and self esteem of adolescent girls. Adolescence 1994; 29:670-691.
12. Vazsonyi AT, Klanjsek RA. Test of self-control theory across different socioeconomic strata. Justice Q 2008; 25:100-130.
13. Ammerman M, Fryrear JL. Photographic enhancement of children's esteem. Psychol Schools 1975; 12:319-325.
14. Levy KS. Multifactorial self-concept and delinquency in Australian adolescents. J Soc Psychol 1997; 137:277-283.
15. Levy KS. The Relationship between adolescent attitudes towards authority, self-concept, and delinquency. Adolescence 2001; 36:332-346.
16. Zimmermann MA, Copeland LA, Shope JT, Dielman TE. A longitudinal study of self-esteem implications for adolescent development. J Youth Adolescence 1997; 26:117-141.
17. Hirschi T, Gottfredson MR. Control theory and life-course perspective. Studies of Crime and Crime Prevention 1995; 4:131-142.
18. Finkenauer C, Engels RCME, Baumeister R F. Parenting behaviour and adolescent behavioural and emotional problems: The role of self-control. Int J Behav Dev 2005; 29:58-69.
19. Baumeister RF, Smart L, Boden JM. Relation of threatened egotism to violence and aggression: The Dark side of high self-esteem. Psychol Rev 1996; 103:5-33.
20. Garnefski N. Age differences in depressive symptoms, antisocial behavior, and negative perceptions of family, school and peers among adolescents. J Am Acad Child Psy 2000; 39:1175-1181.
21. Hendry LB, Roberts W, Glendinning A, Coleman J. Adolescents' perceptions of significant individuals in their lives. J Adolescence 1992; 15:255-270.
22. Garzarelli P, Everhart B, Lester D. Self-concept and academic performance in gifted and academically weak students. Adolescence 1993; 28:235-237.
23. Rice KG, Mulkeen P. Relationship with parents and peers: A longitudinal study of adolescent intimacy. Adolescent Res 1995; 10:338-357.
24. Gottfredson MR, Hirschi TA. A general theory of crime. Stanford, CT, Stanford University Press, 1990.
25. Tittle CR. Social class and criminal behavior. A Critique of the theoretical foundation. FT Cullen, VS Burton (Eds.), Contemporary Criminological Theory. New York, New York University Press, 1983.
26. Braitwaite J. The Myth of social class and criminality reconsidered. Am Sociol Rev 1981; 46:36-57.
27. Clelland D, Carter TC. The New myth of class and crime. Criminology 1982; 18:319-336.
28. Hagan J. The poverty of a classless criminology. Criminology 1992; 30:1-19.
29. Netler G. Social status and self-report criminality. Soc Forces 1978; 57:77-103.
30. Tittle CR, Meier RF. Specifying the SES/delinquency relationship. Criminology 1990; 28:271-299.
31. Brownfield D. Social class and violent behavior. Criminology 1986; 24:412-438.
32. Crutchfield RD. Labor stratification and violent crime. Soc Forces 1989; 68:489-512.
33. Parker RN. Poverty, subculture of violence, and type of homicide. Soc Forces 1989; 67:983-1007.
34. Loeber R, Stouthamer-Loeber, M. Family factors as correlates and predictors of juvenile conduct problems and delinquency. Crime and Justice 1986; 7:29-151.
35. Hunt RD, Dantzker ML. Crime and Criminality: Causes and Consequences. Monsey New York, Criminal Justice Press, 2005.
36. Lipsitt L. A self-concept scale for children and its relationship to the children's form of the manifest anxiety scale. Child Dev 1958; 29:463-472.